

ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМКИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМ ТУРИЗМОМ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

INNOVATIVE DIRECTIONS OF ECO-TOURISM MANAGEMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті розглянуто сучасні підходи до екологічного туризму як комплексної системи управління, яка включає в себе екологічне освітньо-просвітницьку діяльність серед учасників. Основна задача такої моделі – досягнення економічних цілей при одночасному збереженні природи та культурних цінностей для майбутніх поколінь. Стаття вивчає, як економічні, екологічні, соціальні та політичні аспекти сприяли швидкому прогресу екотуризму. Обговорено, як екотуризм може стати засобом не тільки для економічного зростання, але й для збереження екосистеми та культурної спадщини. Велика увага приділяється важливості застосування новітніх управлінських підходів, розвитку інфраструктури та проведення освітніх програм для громад. Виділяється значимість встановлення екологічних маршрутів з належною інформацією та безпечною інфраструктурою, а також формування чітких правил для туристів. Розкривається роль моніторингу та контролю за дотриманням екологічних норм для адаптації туристичної діяльності. Підкреслюється важливість участі місцевого населення в екотуристичних проектах для економічного розвитку та підвищення екологічної свідомості. Екотуризм представлений як інструмент для охорони природи та культури, пропонуючи при цьому шляхи соціально-економічного прогресу. Також згадується міжнародний досвід у галузі екотуризму, показуючи його вплив на місцеві спільноти, економіку регіонів та довкілля. Враховуючи цей досвід, пропонуються рекомендації для адаптації найкращих світових практик до локальних умов для створення стійкого екотуристичного середовища. Висновки закликають до інтегрованого підходу до розвитку екотуризму, що вимагає спільних дій уряду, бізнесу, місцевих громад та міжнародних організацій. Стаття акцентує на важливості створення ефективної системи управління екотуризмом, яка забезпечує баланс між потребами туристів, захистом навколишнього середовища та економічними інтересами регіонів. Також підкреслюється необхідність залучення громадськості та приватного сектору до розробки та реалізації проектів у галузі екотуризму.

Ключові слова: екотуризм, екобезпечний туризм, туристичні ресурси, зелений туризм, сільський туризм, сталий розвиток, туристична інфраструктура, природоохоронні території.

The article examines modern approaches to ecological tourism as a complex management system, which includes environmental educational and educational activities among participants. The main task of this model is to achieve economic goals while simultaneously preserving nature and cultural values for future generations. The article examines how economic, environmental, social and political aspects have contributed to the rapid progress of ecotourism. It was discussed how ecotourism can become a means not only for economic growth, but also for the preservation of the ecosystem and cultural heritage. Much attention is paid to the importance of applying the latest management approaches, infrastructure development and conducting educational programs for communities. The importance of establishing ecological routes with proper information and safe infrastructure is highlighted, as well as the formation of clear rules for tourists. The role of monitoring and control over compliance with environmental norms for the adaptation of tourist activities is revealed. The importance of local population participation in ecotourism projects for economic development and raising environmental awareness is emphasized. Ecotourism is presented as a tool for the protection of nature and culture, while offering ways of social and economic progress. International experience in the field of ecotourism is also mentioned, showing its impact on local communities, regional economies and the environment. Based on this experience, recommendations are offered for adapting global best practices to local conditions to create a sustainable ecotourism environment. The conclusions call for an integrated approach to the development of ecotourism, which requires the joint actions of government, business, local communities and international organizations. The article emphasizes the importance of creating an effective ecotourism management system that provides a balance between the needs of tourists, environmental protection, and economic interests of regions. The need to involve the public and the private sector in the development and implementation of projects in the field of ecotourism is also emphasized.

Key words: ecotourism, eco-friendly tourism, tourism resources, green tourism, rural tourism, sustainable development, tourism infrastructure, protected areas.

УДК 339.9:903

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct77-23>

Миронов Ю.Б.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи,
Львівський торговельно-економічний
університет

Пугачов М.І.

д.е.н., професор,
Інститут аграрної економіки

Корінець Р.Я.

к.е.н., почесний президент,
Національна асоціація
сільськогосподарських дорадчих
служб України,
Інститут аграрної економіки

Myronov Yuriy

Lviv University of Trade and Economics

Pugachov Mykola

Institute of Agrarian Economics

Korinets Roman

Institute of Agrarian Economics

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає в зростаючій потребі гармонізації туристичної діяльності з природними й соціальними умовами регіонів, які приймають туристів. За умов глобальних екологічних викликів і збільшення обсягів туристичних потоків по всьому світу, питання сталого розвитку набуває особливої актуальності. Застосування інноваційних підходів у сфері управління екологічним туризмом може сприяти не тільки збереженню природних ресурсів і біорізноманіття, а й покращенню якості життя місцевих громад, створенню нових робочих місць

та збільшенню економічного добробуту регіонів. Сучасний екотуризм вимагає інтегрованого підходу до управління, який би враховував екологічні, соціальні й економічні аспекти, інноваційні підходи, такі як використання цифрових технологій для моніторингу впливу туризму на довкілля, розробка нових моделей участі місцевих громад у розвитку екотуризму, впровадження стандартів сталого туризму та еколейблінг, які можуть значно підвищити ефективність управління сектором екотуризму.

Враховуючи зазначені вище аспекти, дослідження є вкрай необхідним та своєчасним, воно

спрямоване на вивчення та аналіз інноваційних методів і практик, що можуть бути застосовані в управлінні екотуризмом з метою його розвитку як важливого елемента сталого розвитку. Це передбачає детальний розгляд новітніх технологій, організаційних моделей та управлінських стратегій, які можуть бути використані для покращення екологічної сумісності, економічної ефективності та соціальної справедливості в контексті екотуризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Тема екологічного туризму та природоохоронних територій в Україні та регіонах досить широко висвітлена у наукових працях дослідників. У цьому дослідженні використані праці таких авторів, як: Борисюк О.А., Дудник І.М., Беркова О.П. [2], Ставська Ю. [8], які розглядали сутність, принципи організації та види туризму та туристичної діяльності.

Так Нікітенко К. [6], Юхновська Ю. [12] приділили увагу поняттю та особливостям екологічного туризму. Вже Шуканова А., Федій О., Шуканов П. [11] досліджували проблеми та перспективи екологічного туризму та роль природоохоронних територій для його розвитку. Все ж таки з урахуванням необхідності приділити увагу екології, захисту навколишнього середовища важливо проводити нові та регулярні дослідження у напрямку екологічного туризму.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі ефективних інноваційних методів управління в галузі екотуризму, які можуть сприяти сталому розвитку регіонів та захисту природних ресурсів.

Завдання дослідження включають:

- дослідити основні тенденції, проблеми та перспективи розвитку екотуризму на міжнародному та національному рівнях;
- визначити новітні інструменти управління, що вже використовуються або мають потенціал для впровадження в галузі екотуризму;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення політик, програм і практик управління, які могли б покращити внесок екотуризму в сталий розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна модель екологічного туризму становить собою інтегровану систему управління екотуризмом, яка охоплює екологічне просвітництво та навчання учасників такої діяльності, з метою досягнення соціальних та економічних цілей при одночасному збереженні природних та культурних цінностей для наступних поколінь. Ця модель передбачає створення вигідних соціально-економічних умов у районах, які відвідують туристи, та залучення місцевого населення до участі в екотуристичних ініціативах. Вона виявляється як через принципи екологічності у туризмі, так і через дотримання таких умов [10]:

- додержання прийнятних норм антропогенного впливу;
- екологічна сумісність використовуваних транспортних засобів;
- дотримання правил поведінки на природоохоронних територіях;
- сертифікація екологічних маршрутів та послуг відповідно до міжнародних стандартів;
- використання екологічно безпечних матеріалів та раціональне використання природних ресурсів.

Екологічний, економічний, соціальний та політичний фактори сприяли стрімкому розвитку екотуризму завдяки впровадженню глобальних, національних, регіональних та місцевих стратегій екотуризму, так, наприклад, з 1972 року агроекотуризм став окремим сегментом, що приносить значну економічну користь для країн, зокрема, доходи від сільського туризму в Італії становлять 350 млн дол. США на рік, тоді як у Швейцарії загальний дохід від туризму досягає 15 млрд дол. США на рік, з яких 10 млрд дол. припадає на доходи фермерів у гірських районах [5].

Ця тенденція свідчить про значний потенціал екотуризму як напрямку розвитку туристичної індустрії, що сприяє не лише економічному зростанню, але й збереженню природного довкілля та культурної спадщини. Отже, інвестиції в екотуризм і розвиток відповідної інфраструктури виступають як важливий фактор соціально-економічного розвитку регіонів, водночас сприяючи підвищенню екологічної обізнаності та відповідальності серед місцевого населення та туристів.

Таким чином, інтегрована модель екологічного туризму, яка охоплює екологічне просвітництво, залучення місцевого населення до екотуристичної діяльності, а також розвиток соціально-економічно вигідних умов для туристичних районів, є ключовим елементом сталого розвитку. Серед факторів, що сприяють розвитку агроекотуризму, можна виділити такі: мальовничі природні пейзажі, багатство археологічних, історичних та культурних пам'яток, а також унікальні традиції, обряди, ремесла та фольклор. Важливим чинником також є присутність сільськогосподарських підприємств, які зазнають збитків, і низький рівень доходів селян. Зелені шляхи (Greenways) становлять відносно нову тенденцію у світовому екотуризмі, яка передбачає створення багатофункціональних маршрутів для пересування на неавтомобільному транспорті вздовж природних коридорів, історичних торгівельних шляхів, водних артерій та залізничних ліній [2].

Досвід зарубіжних країн демонструє, що розвиток екотуризму може мати різноманітні наслідки для місцевих спільнот, регіонів та країни в цілому, від позитивних до негативних. Економічні, екологічні та соціальні впливи екотуризму значно

варіюються залежно від його обсягів, рівня розвитку та диверсифікації місцевої економіки, а також культурних характеристик регіону або країни. Отже, необхідно розглядати ключові соціально-економічні аспекти, які супроводжують розвиток екотуризму, включаючи приклади як його позитивного, так і негативного впливу. Туризм як високоприбуткова сфера сприяє економічній диверсифікації та залученню іноземних інвестицій в країну, стимулює розвиток суміжних галузей, таких як агропромисловість, легка промисловість, виробництво будівельних матеріалів, готельний бізнес та транспортні послуги, роздрібну торгівлю та гастрономію. Роль туризму в економічному розвитку зростає з підвищенням використання місцевих продуктів та ресурсів [1].

Вплив на сферу соціального розвитку включає створення нових робочих місць і підвищення рівня життя громад. Туризм тісно пов'язаний з різними галузями економіки, тому він відіграє ключову роль у генерації зайнятості та доходів для населення, сприяючи при цьому розвитку сучасної інфраструктури, яку використовують не тільки туристи, але й місцеві жителі [12].

Вплив на культурну сферу. Туризм може сприяти зміцненню та збереженню традиційної культури та підвищенню культурної самосвідомості серед місцевого населення. Проте, поряд

з позитивними аспектами, існує ризик, що традиційні культурні цінності та соціокультурне середовище будуть піддані змінам під впливом культури, яку привносять еко туристи. В цілому, культурні та соціальні трансформації є одними з найчастіших наслідків туризму, які вимагають складної оцінки.

З позитивних соціально-економічних наслідків розвитку екотуризму можна виділити стимулювання виробництва екологічно чистих продуктів, залучення інвестицій у природоохоронні заходи, розвиток інфраструктури та послуг, а також підтримку освіти, спрямованої на екологічний туризм і природокористування (рис. 1).

Еко туризм уже відкрив доступ до таких територій, які раніше були малодоступними для туристів, включаючи Арктику та Антарктику, важкодоступні області Амазонки, африканські та південноамериканські пустелі тощо [11]. Рекомендується доповнювати ці напрямки інноваційними заходами, спрямованими на поліпшення екологічного стану в регіонах. Природоохоронні території відіграють ключову роль у багатьох національних стратегіях, спрямованих не лише на охорону цих зон, але й на розвиток екологічно безпечного туризму. Згідно з рейтингом «True Luxury Travel», який оцінює 107 країн світу на основі критеріїв, таких як кількість національних парків, біорізноманіття, загроза вимирання видів, занесених до Червоної

Проблеми розвитку екологічного туризму	Напрямок	Можливості вирішення проблем
Поступове виснаження рекреаційних ресурсів зі збільшенням кількості еко туристів	 	Розробка та вдосконалення обмежувальних та заборонених заходів для туристів
Транспортна важкодоступність низки місцевостей	 	Будівництво мережі доріг, розробка альтернативних маршрутів із застосуванням річкового, повітряного транспорту (вертольотів, малої авіації)
Збільшення антропогенного впливу на біосферу внаслідок розвитку туристичної інфраструктури	 	Введення обмежувального порядку відвідувань, забезпечення контролю за потоком неорганізованих туристів, екологічний моніторинг, у тому числі за участю місцевого населення
Недостатня поінформованість потенційних еко туристів	 	Інформування через Інтернет-майданчики; оцифрування даних про місця, доступні для еко туризму вже зараз
Висока вартість екологічних турів	 	Субсидування через відпрацьований механізм програм туристського кешбеку (повернення частини коштів з державного бюджету)
Збитковість / низька рентабельність об'єктів еко туризму	 	Забезпечення цілорічного режиму роботи об'єктів еко туризму
Наявність вхідної плати за відвідування природних територій	 	Інституціоналізація екологічних платежів, контроль за їх цільовим використанням

Рис. 1. Проблеми розвитку екологічного туризму в Україні та можливості їх вирішення

Джерело: сформовано авторами на основі [4; 7]

книги, та зусиль країни у сфері охорони природи, Фінляндія зайняла перше місце, за нею слідують Швеція та Бразилія. Україна посіла чотирнадцяте місце у цьому рейтингу і п'яте за кількістю національних парків [13]. На рисунку 1 висвітлено основні проблеми та можливості розвитку екологічного туризму в Україні. На основі проведеного дослідження рекомендуємо наступні кроки та стратегічні напрямки для розвитку екологічного туризму в Україні:

- застосування строго наукового методу до розробки об'єктів екотуризму, включаючи визначення максимально припустимих рекреаційних навантажень;
- розроблення стандартів «зеленого» туризму;
- вибір природних ареалів, які можуть бути відкриті для туристів без шкоди для місцевої флори та фауни;
- облаштування екологічних маршрутів відповідною інформацією та безпечною інфраструктурою;
- установа конкретних правил для відвідувачів, зокрема обмежень для доступу до деяких місць;
- здійснення моніторингу та контролю над дотриманням правил та обмежень, а також коригування туристичного навантаження на основі

актуальної інформації про рекреаційну місткість території;

- розвиток партнерства між державними органами та приватним сектором у питаннях інфраструктурної підтримки екологічного туризму;
- введення заборони на спорудження капітальних будівель у заповідних зонах з можливістю будівництва лише модульних конструкцій;
- запобігання випадковому розташуванню зон відпочинку для забезпечення збереження делікатного балансу між природою та антропогенним впливом;
- відведення земельних ділянок для розвитку туристичної інфраструктури з чіткими правилами для інвесторів;
- впровадження екологічних податків і зборів, які були б стандартизовані як за розміром, так і за методами адміністрування, особливо тих, що стягуються з туристів при відвідуванні заповідників та національних парків [6].

Реалізація цих рекомендацій вимагатиме зосереджених зусиль від урядових органів, що показано на рис. 2, для вирішення існуючих проблем і подальшого розвитку екотуризму в Україні.

Виконання ініціатив у межах зазначених стратегій дозволить Україні підняти рівень розвитку екотуризму. Це, своєю чергою, збільшить

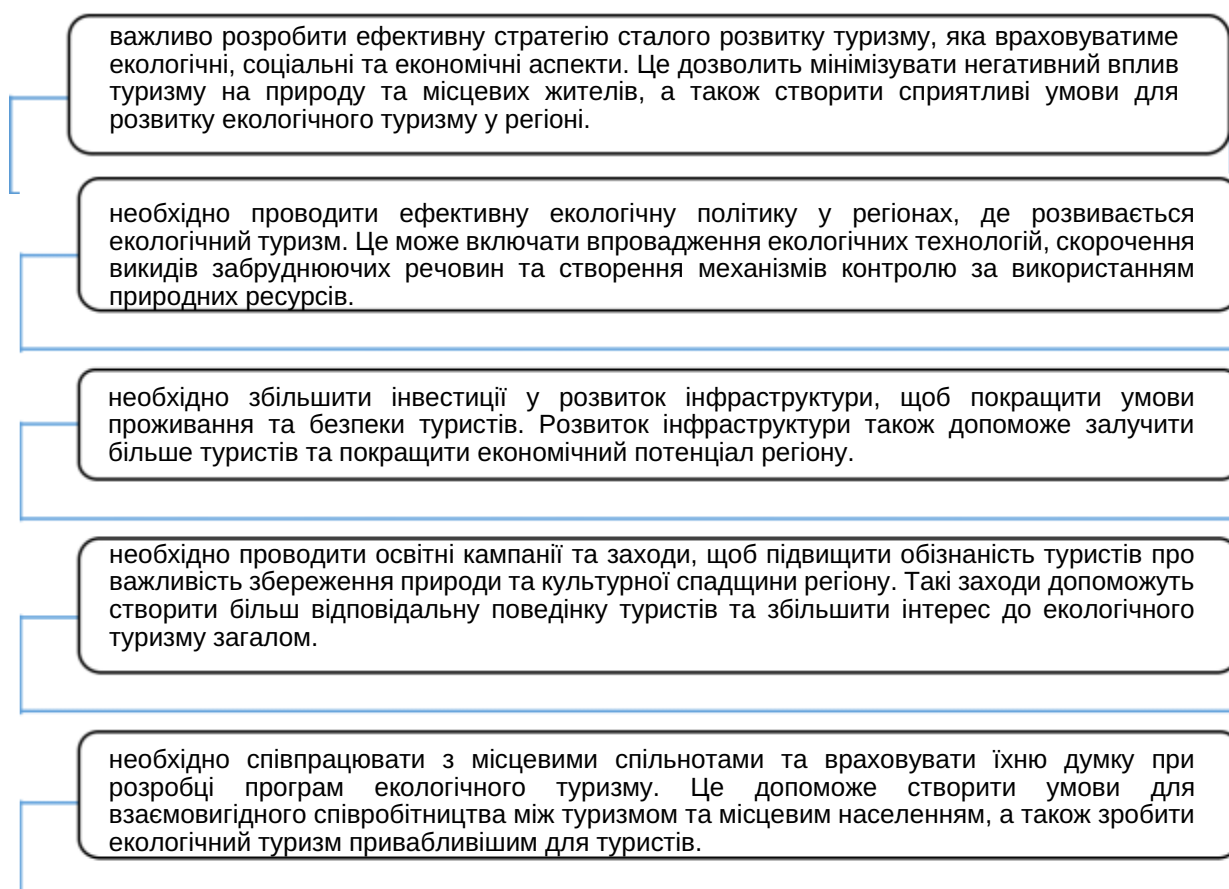

Рис. 2. Напрямки докладання зусиль органів влади для подальшого розвитку екотуризму в Україні

Джерело: розроблено авторами

привабливість країни для туристів, сприятиме збільшенню доходів бюджету, створенню робочих місць для населення, яке зараз не має зайнятості, та сприятиме поліпшенню стану природних зон [3].

На нашу думку, ключові стратегічні цілі розвитку екологічного туризму в Україні викладені в таблиці 1.

За інформацією Всесвітньої туристичної організації, глобальна частка екотуризму становить між 12% та 15% від загальної кількості туристів, при цьому сектор демонструє ріст на 30% щороку.

Цей інтерес до екологічного туризму підтримується не тільки загальною тенденцією до екологізації економіки, але й збільшенням урбанізації, гострим бажанням людей відновити зв'язок з природою та пошуком нових вражень. Прогноз ООН

свідчить, що до 2025 року у промислово розвинених країнах понад 90% населення буде жити у містах, а населення 100 найбільших міст світу сягне понад 5 млрд осіб [13].

Україна, з огляду на її значні ресурси, велику територію, різноманітність клімату та природних ресурсів, визнана міжнародною спільнотою як країна з великим потенціалом для розвитку екологічного туризму. ЮНВТО виокремлює екотуризм як один з ключових напрямків для підвищення рівня внутрішнього та міжнародного туризму в Україні. На регіональному рівні в Україні уже починається розвиток цього напрямку. Однак, для подальшого прогресу та модернізації сектору, потрібно координувати всі дії в рамках єдиної стратегічної політики, спрямованої на інноваційний

Таблиця 1

Інноваційні напрямки та завдання розвитку екологічного туризму в Україні

Завдання	Стратегічні напрями екотуризму	Соціально-економічне значення галузі	Рівень та місце
1. Динамічний розвиток ринку інновацій, інфраструктури та потенціалу сфери екотуризму	а) організація екологічних освітніх турів для школярів та студентів	1. Галузь займає одне з важливих місць у світовій господарсько-економічній структурі	Друге місце за економічними показниками, перше за кількістю робочих місць – понад 20 млн осіб зайнято у сфері туризму
2. Формування системи підготовки кваліфікованих фахівців для галузі	б) фотополювання в природних умовах на рідкісних тварин та птахів	2. Специфічний продукт, особливі послуги, які не накопичуються і не транспортуються.	10% всіх споживчих витрат припадає на туризм, 5% податкових надходжень йде від туризму
3. Розробка продуктової і сервісної програми з широким асортиментом нових напрямків екотуризму	в) спеціальні тури по болотах та знайомство з флорою та фауною	3. Попит на турпослуги, що динамічно змінюється, підвищує попит на вакансії	Туристичні організації створюють восьме нове робоче місце у світі, зростання вакансій понад 3 млн робочих місць
4. Розробка адаптивної цінової політики в умовах фінансових ризиків	г) тури озерними та річковими водними екосистемами на гребних та вітрильних човнах	4. Перерозподіляє національний дохід по туристично активними країнам	Туристи вивозять частину заробленого у різних галузях доходу
5. Забезпечення конкуренції та державної підтримки у просуванні екотуристичних продуктів на світовий ринок	д) тури лісовими екологічними системами з відвідуванням особливо охоронюваних природних територій	5. Каталізатор соціально-економічного зростання та розвитку регіонів	Формує до 70-80% доходів населення за різними напрямками туризму
6. Симбіоз державних, регіональних та міжнародних відносин з опорою на регіональну владу у розвитку екологічного туризму	е) поєднання піших, кінних та велосипедних маршрутів	6. Відрізняється високою окупністю інвестицій	10% світових інвестицій проходить на туризм
7. Обґрунтування бізнес-планів для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, спрощення податкових обтяжень, підвищення рівня активності малого та середнього бізнесу	ж) розвиток агротуризму	7. Активізує екологічну, культурну та природоохоронну систему	Підвищує ефективність розвитку бізнесу на 10-15%.

Джерело: розроблено авторами

соціально-економічний розвиток регіонів та збереження природного балансу. Екологічний туризм природно спонукає до інновацій, включаючи бізнес-активність у регіоні, новітні сервіси, оригінальні організаційні та маркетингові стратегії, а також специфіку процесів і різноманітність потоків.

При розробці стратегії інноваційного розвитку у сфері екотуризму важливо провести всебічний аналіз попиту та пропозиції, оптимізувати патерни споживання, тобто крок за кроком розвивати інноваційний сегмент економіки з унікальними, процесними та відкритими інноваціями. Важливим є розрізняти інновації на природні та штучні. Розробка інноваційного ринку має враховувати специфіку галузі, специфіку послуг та можливості кожного регіону з огляду на джерела інвестування та бюджетні призначення в рамках державної програми інноваційного розвитку [9]. Дослідники вказують на три основні напрямки інноваційної діяльності у туризмі: організаційно-управлінські інновації, що охоплюють реорганізацію та концентрацію засновану на технологічних та інформаційних розробках, кадровій політиці, економічній та фінансовій ефективності; маркетингові інновації, що включають новітні технології та методи дослідження ринку, потреб та цільових сегментів, онлайн-проекти для взаємодії з клієнтами та пошуку каналів збуту, комунікаційні розробки; та продуктові інновації, націлені на зміну споживчих властивостей туристичного продукту, нове позиціонування та конкурентні переваги. Експерти підкреслюють, що для динамічного та непередбачуваного туристичного ринку особливо важливі кризові інновації та розвивальні інновації, що дозволяють адаптуватися до змін в оточенні, в інших галузях, адаптувати взаємодію між постачальниками, споживачами та ринковим простором екотуристичних послуг.

Висновки. Сучасна модель екологічного туризму є комплексною системою управління, що включає екологічне просвітництво, навчання та активну участь місцевого населення в екотуристичних ініціативах. Ця модель сприяє досягненню соціальних та економічних цілей, одночасно забезпечуючи збереження природних і культурних ресурсів для майбутніх поколінь.

Визначено, що Україна, завдяки своїм природним ресурсам, різноманітності клімату та багатій культурній спадщині, має великий потенціал для розвитку екологічного туризму. Втілення глобальних, національних та регіональних стратегій може значно підсилити розвиток галузі, привертаючи інвестиції та сприяючи соціально-економічному розвитку регіонів.

Для подальшого розвитку екологічного туризму в Україні необхідно зосередити зусилля на інтеграції інноваційних підходів в управління, розвитку

інфраструктури та просвітницької роботи серед населення. Це охоплює розроблення стандартів «зеленого» туризму, облаштування екологічних маршрутів необхідною інфраструктурою, встановлення правил поведінки для відвідувачів та заохочення місцевого населення до участі в екотуристичних проєктах. Важливим аспектом є також розроблення та впровадження механізмів для моніторингу та контролю за дотриманням встановлених правил, що дозволить адаптувати туристичну діяльність до поточного стану природних ресурсів та забезпечити їх збереження.

Розвиток екологічного туризму в Україні вимагає комплексного підходу, що об'єднує зусилля держави, приватного сектору та громадськості. Це передбачає розвиток партнерства між державними органами та приватними інвесторами для підтримки інфраструктури екологічного туризму, введення заборони на спорудження капітальних будівель у заповідних зонах із забезпеченням можливості будівництва модульних об'єктів, що мінімізують вплив на природу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бардаш С., Черниш Д. Сутність екологічного туризму та його зміни в умовах сталого розвитку. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. №152. С. 482–488. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3204> (дата звернення: 05.03.2024).
2. Борисюк О.А., Дудник І.М., Беркова О.П. Географічний регіон як об'єкт туристичного маркетингу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія*. 2019. Вип. 4 (74). С. 23–31.
3. Македон В.В., Валіков В.П., Рябик Г.Є. Розвиток світового ринку ділових інтелектуальних послуг під впливом економіки 4.0. *Нобелівський вісник*. 2019. № 1. С. 59–72. DOI: <https://doi.org/10.32342/2616-3853-2019-2-12-7>
4. Македон В.В., Михайленко О. Г. Напрямок розвитку медичного страхування в системі національної економіки країн. *Причорноморські економічні студії*. 2023. № 79. С. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-4>
5. Міжнародний туристичний форум «Туризм в Україні: виклики та відновлення». URL: https://kneu.edu.ua/ua/mijnarodniy_turist/ (дата звернення: 05.03.2024).
6. Нікітенко К. Розвиток екотуризму в Україні: потенціал та проблеми. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 15. С. 259–263. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.32>
7. Радіонова О.М., Добрянська А.Ю. Аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2019. № 47 (1). С. 73–78.
8. Ставська Ю.В. Інфраструктурні чинники розвитку індустрії гостинності у сфері екологічного туризму на Закарпатті. *Причорноморські економічні студії*.

2021. Вип. 61. С. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.61-13>

9. Табенська О., Прилуцький А. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37>

10. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку: монографія / За ред. проф. В.В. Александра. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 268 с.

11. Шуканова А.А., Федій О.А., Шуканов П.В. Особливості пристосування до умов пандемії суб'єктів туристичної діяльності. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 18. С. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.18.19>

12. Юхновська Ю.О. Теоретичні підходи до визначення сутності туристичного потенціалу регіону. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 1. Том 30 (69). С. 42–46.

13. Tourism Satellite Accounts in Europe 2023 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/16527548/KS-FT-22-011-EN-N.pdf/c0fa9583-b1c9-959a-9961-94ae9920e164?version=1.0&t=1681374355336> (дата звернення: 05.03.2024).

REFERENCES:

1. Bardash S., & Chernysh D. (2023) Sutnist ekolohichnoho turizmu ta yoho zminy v umovakh staloho rozvytku [The Essence of Ecological Tourism and its Changes in the Conditions of Sustainable Development]. *Scientific Collection "InterConf"*, 152, pp. 482–488. Retrieved from: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3204> (Accessed 05 March 2024) (in Ukrainian)

2. Borysyuk O.A., Dudnyk I.M. & Berkova O.P. (2019) Neohrafichnyy rehion yak obyekt turystychnoho marketynhu [Geographical Region as an Object of Tourist Marketing]. *Vysnik Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Neohrafiya*, 4 (74), pp. 23–31. (in Ukrainian)

3. Makedon V.V., Valikov V.P. & Ryabyk G.E. (2019) Rozvytok svitovoho rynku dilovykh intelektualnykh posluh pid vplyvom ekonomiky 4.0 [Development of the World Market of Business Intellectual Services under the Influence of Economy 4.0]. *Nobelivskiy visnyk*, 1, pp.59–72. DOI: <https://doi.org/10.32342/2616-3853-2019-2-12-7>. (in Ukrainian).

4. Makedon V.V. & Mykhaylenko O. H. (2023) Napryamky rozvytku medychnoho strakhuvannya v systemi natsionalnoyi ekonomiky krayin. [Directions of the Development of Medical Insurance in the National System of the Countries]. *Prychornomorski ekonomichni studiyi*, 79, pp. 30–39. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-4> (in Ukrainian)

5. Mizhnarodnyi turystychnyi forum "Turizm v Ukraini: vyklyky ta vidnovlennya" [International Tourist Forum "Tourism in Ukraine: Challenges and Recovery"]. Retrieved from: https://kneu.edu.ua/ua/mijnarodnyi_turist/ (Accessed 05 March 2024). (in Ukrainian).

6. Nikitenko K. (2023) Rozvytok ekoturizmu v Ukraini: potentsial ta problemy [Development of Ecotourism in Ukraine: Potential and Challenges]. *Tavriyskyy naukovyy visnyk. Seriya: Ekonomika*, 15, pp. 259–263. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.32>. (in Ukrainian).

7. Radionova O.M. & Dobryanska A. u. (2019) Analiz rozvytku kulturno-piznavalnoho turizmu v Ukraini [Analysis of the Development of Cultural and Educational Tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnya narodnym hospodarstvom*, 47 (1), pp. 73–78. (in Ukrainian)

8. Stavskaya Yu.V. (2021) Infrastrukturni chynnyky rozvytku industriyi hostynnosti u sferi ekolohichnoho turizmu na Zakarpatti [Infrastructural Factors of the Development of the Hospitality Industry in the Field of Ecological Tourism in Transcarpathia]. *Prychornomorski ekonomichni studiyi*, 61, pp. 79–87. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.61-13> (in Ukrainian)

9. Tabenska O., & Prylutskyi A. (2023) Problemy ta perspektyvy rozvytku ekolohichnoho turizmu v Ukraini [Problems and Prospects of the Development of Eco-Tourism in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-37>. (in Ukrainian)

10. Aleksandrov V.V. (ed.) (2016) Turizm v systemi priorytetiv rehionalnoho rozvytku: monohrafiya [Tourism in the System of Regional Development Priorities: monograph]. Kharkiv: Karazin KhNU. (in Ukrainian)

11. Shukanova A.A., Fediy O.A. & Shukanov P.V. (2021) Osoblyvosti prystosuvannya do umov pandemiyi subyektiv turystychnoyi diyalnosti [Peculiarities of Adaptation to Pandemic Conditions of Subjects of Tourist Activity]. *Ekonomichna nauka. Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 18, pp. 19–24. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.18.19> (in Ukrainian)

12. Yukhnovska Yu.O. (2019) Teoretychni pidkhody do vyznachennya sutnosti turystychnoho potentsialu rehionu [Theoretical Approaches to Determining the Essence of the Tourist Potential of the Region]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya*, 30 (69), 1, pp. 42–46. (in Ukrainian).

13. Tourism Satellite Accounts in Europe 2023 edition. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/7870049/16527548/KS-FT-22-011-EN-N.pdf/c0fa9583-b1c9-959a-9961-94ae9920e164?version=1.0&t=1681374355336> (Accessed 05 March 2024).